

Fig. 554. U 1171. Axsjö, Vittinge sn. Foto Schnell 1929.

stenen aldrig torde varit rest, kan nämligen sönderslagningen endast ha skett vid bearbetandet och ej vid något kullstörtande» (a. a. s. 63). En spricka i stenens topp markeras visserligen redan på Bolms teckning år 1874, men toppen torde icke ha sprungit av »vid bearbetandet».

Som ovan har framhållits, är Axsjöstenen ristad av en skicklig runmästare. Schnell anser (a. a. s. 64), att det är »omöjligt att finna någon med så stora likheter, att man kan förutsätta att samme mästare format slingorna. Ett undantag utgör möjligen en annan ristning i Vittinge socken, nämligen den ena av dem vid Ramsjö [U 1174], vars djurhuvuden visa stora likheter med Axsjöristningens, men till den senares konstnärliga komposition når den alls icke upp.» Schnell menar, att »endast nya runstensfynd» kunna »säga oss namnet på Axsjöristningens mästare». Det kan sägas vara uteslutet, att den ovane och osäkre ristaren av U 1174 skulle ha kunnat rista U 1171. Däremot finnas stora och slående överensstämmelser med ristningar av den i dessa trakter verksamme runmästaren Livsten, som har signerat de närbelägna U 1161 Altuna kyrka och U 1158 Salfors i Simtuna sn. Trots att ingen runinskrift finnes på U 1171, frestas man att attribuera Axsjöstenen till honom. (Om en inskrift hade funnits, skulle frågan ha kunnat besvaras med bestämdhet på grund av Livstens högst karakteristiska »skrivarvanor».)

1172. Holm, Sveden, Vittinge sn.

Pl. 151.

Litteratur: B 652, L 780, D 1:282. J. Bureus, Fa 6 s. 111 n:r 7 (Cohl), Fa 5 n:r 191, Fa 1 s. 48; Ransakningarna 1667–84; J. Peringskiöld, Monumenta 4, bl. 190; P. Elvius, De Fierdhundria (auctor J. Arenius), Upsalæ 1717 (feltryck 1617), s. 110, 111; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 474; O. Grau, Beskrifning Öfver Wästmanland (1754), s. 609 f. [omtrycket 1904, s. 477]; D. Hummel, Några ord till upplysning om bladet »Skattmansö» (1865), s. 59; UFT h. 3 (1873), s. 45; R. Dybeck, Runa (fol.) 1876, s. 37; Vestmanlands läns kalender 1881, s. 287; Lars Ersson i Klasbo, Fornminnen inom Wästmanland (ATA); E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 65; O. von Friesen, Bynamn på de uppländska runstenarna (i: Namn och bygd 18, 1930), s. 106; B. Bergman, Uppländsk run- och bildstensristning (1948), s. 131; S. B. F. Jansson, Vittinge sockens runstenar (i: Vittingebygd 1957), s. 4.

Äldre avbildningar: J. Hadorph och P. Helgonius, träsnitt (i Peringskiölds Monumenta, B 652 och Grau a. a.); Dybeck, D 1:282; Jansson a. a.

82 – 588578. *Upplands runinskrifter*.

Runstenen står på gårdsplanen till lägenheten Sveden, 7 m. S om mangårdsbyggnadens ingång, 2 m. V om byggnadens sydvästra hörn. Platsen är utmärkt på Geologiska kartbladet »Skattmansö».

Enligt Caspar Cohl (i F a 6) fanns U 1172 »J Holm i gården i Hwittinge S.»; F a 5 (och F a 1): »Hwittinge Holm i gården». — *Ransakningarna* (i »Specification uppå dee gambl: Antiqu[i]teter ... uthi Wäsby lähn», 1682): »Wedh Sweden ell: Holins¹ torpet finnes een Rundsteen medh rijtningar uppå». På träsnittet i Peringskiölds *Monumenta* är med bläck antecknat: »Holmtorp i Hwittinge Sochn» (B 652: »Holmtorp»; L 780: »Holms by»). Celsius, som undersökte inskriften den 31 juli 1726, alltså samma dag som han hade besiktigat U 1170, uppger, att stenen finnes vid torpet »Sweden² i Hwittinge». Han anmärker: »Detta torpet Sweden ligger straxt bredewid byn Holm, och har Farfadren åt Lars Andersson, som der nu bor, först der begynt bygga. Han har varit född i Holm, och således har detta kommit ifrån Holm at afgärdas.»³ Grau: ... »Runsten ... wid Holms byn». Beskrivningen till Geologiska kartbladet »Skattmansö» (1865): »N. om byn Holm, invid Sveden». *UTF* (1873): »Holms by ... Finnes qvar». Dybeck anmärker i *Runa* (fol.) 1876: »Holmsstenen ... står icke lämpligt å gården». *Sveriges runurkunder*: »Hwittinge socken. Holms by. Stenen står på södra gården.»

Grå, grovkornig granit. Höjd 1,82 m., största bredd (nedtill) 1,25 m. Ristningen är djup och tydlig, med kraftiga, mjukt rundade linjer.

Inskrift:

biarn + auk + þair + biruþr + rastu + stain × þina × aftir + sihbiarn i humi
           5   10   15   20   25   30   35   40   45   50

Biorn ok þeir brøðr ræistu stæin þenna æftir Sigbiorn i Holmi.

»Björn och hans bröder reste denna sten efter Sigbjörn i Holm.»

Till läsningen: Inskriften börjar och slutar utan sk. Alla **a**- och **n**-runor ha ensidiga bst. Avståndet mellan **4 r** och **5 n** är mycket stort — 27 cm. Exakt samma avstånd finnes mellan **45 n** och **46 i**, som stå på motsvarande ställe i slingans slut. (Denna symmetri är karakteristisk för denne omsorgsfulle ristare, som noggrant har beräknat varje detalj i sin ristning.) Sk efter **5 n** har formen av ett kors; samma utseende ha alla inskriftens sk utom efter **28 n** och **32 a**. **13 b** har en ovanligt smal form med svagt böjda bst. **14 i** är ej stunget, ej heller **16 u**. I **22 t** utgår högra bst från ramlinjen, 8 mm. från huvudstavens topp. I **25 t** och **35 t** utgå båda bst från ramlinjen på avsevärt avstånd från hst. I **25 t** är avståndet mellan toppen och utgångspunkten för högra bst icke mindre än 1,5 cm. **30 i** är ej stunget. I **39 i** finnes mitt på hst en flack fördjupning, som är naturlig. Avståndet mellan **45 n** och **46 i** är 27 cm; se ovan. Sk saknas mellan **45 n** och **46 i**, vilket torde bero på att ristaren för symmetrins skull har velat ha ytan fri på detta ställe. Runföljden **46 i–50 i** är lika tydlig som inskriften eljest. Ingen runa finnes mellan **48 u** och **49 m**. — Cohl (F a 6): **biarn × auk × þair × biruþr × rastu × stain × þina × aftir × sihbiarn i hum**. Hadorph och Helgonius: **biarn + auk + þair + biruþr + rastu + stain × þina × aftir + sihbiarn i humi**. Celsius' läsning avviker från Hadorphs endast på ett ställe: **sehbiarn**. Dybeck: **biarn × auk × þair × biruþr × rastu × stain × þina × aftir × sihbiarn i × humi**.

Biorn tillhör som bekant runinskrifternas vanligaste namn. Inskriftens andra mansnamn, *Sigbiorn*, förekommer jämförelsevis ofta; i uppländska inskrifter är det belagt på U 297, 353, 437, 621, 1006, 1007 och 1172. Till *Sigbiorn* har det vanliga kortnamnet *Sibbi* bildats. Namnen *Biorn* och *Sigbiorn* ge exempel på variation. Av allt att döma är *Sigbiorn i Holmi* fader till *Biorn ok þeir brøðr*.

Redan Bureus uppfattade runföljden **39–51 sihbiarn i humi** på rätt sätt, vilket framgår av hans översättning i F a 5: »Biarnus et (eiusdem) fratres erexerunt Saxum hoc in memor: SigBierni in Hulm.»

¹ Felskrivet för »Holms».

² Ändrat från »Holm».

³ Dessa uppgifter avskriver N. R. Broeman i sitt exemplar av *Bautil* (R 556 a), s. 183.

Ortnamnet är felristat; en l-runa har uteglömts mellan 48 u och 49 m. Otto v. Friesen tänker sig, att runföljden i *hu[l]mi* »möjligtvis» också skulle kunna förstås som 'på holmen', »ty byn ligger på en på alla sidor av vatten eller sumpmarker omgiven mindre upphöjning i terrängen; jfr för denna senare tolkningsmöjlighet fornsvenska uttryck som i *vestra holmanom* SD no. 1, s. 568. Om sistnämnda uppfattning träffar det rätta, står appellativet på väg att övergå till namn». Man torde emellertid icke behöva tveka om, att U 1172 ger ett belägg från 1000-talet på bynamnet. Detta skrives den 19/1 1370 *ii holme* (SRP n:r 915). Där Holm ligger, höjer sig terrängen över det omgivande låglandet; det är i detta förhållande som förklaringen till ortnamnet skall sökas.

Uttrycket *þæix brøðr* förekommer flerstädes i svenska runinskrifter: U 758, 855, 1033, 1172, Vg 3, Ög 161, 165 samt på en nyfunnen öländsk runsten. Om den sistnämnda se S. B. F. Jansson, *Om runstensfynden vid Köping på Öland* (i *Fornvännen* 1954), s. 88. På Vg 16 finnes konstruktionen *þir × osti × brtþr*, *þer Asti brøðr*. Se vidare E. Wessén, *Svensk språkhistoria* 3 (1956), s. 55 f.

E. Brate anser (i *Svenska runristare*), att U 1172 »måhända» har ristats av Erik. Det torde med bestämdhet kunna hävdas, att U 1172 är ristad av samme ristare, som har signerat U 1165. Överensstämmelserna i huggningsteknik, runformer o.s.v. äro påfallande. Skrivningen *biruþr*, *brøðr*, med inskottsvokal mellan b och r, har en motsvarighet på de närbelägna U 1153, 1155 och 1156: *buruþur brøður*, *hurulfr Hrolfr*, *kurukr Krokr*. Av allt att döma skola också dessa ristningar attribueras till Erik; se ovan U 1155, s. 593. Om andra jämförbara skrivningar se t.ex. U 942 (s. 46).

På ristningsytans översta del har en trikvetra-figur placerats. Om detta i runstensornamentiken sällsynta motiv se U 937.

Håkansbo, Vittinge sn.

O. Almgren lämnar år 1901 följande meddelande (ATA) om ett runstensfynd i Vittinge sn: »Uppe i skogen mellan Håkansbo och Hjulmyra lär hittats en runsten för en del år sedan. Karl Jansson i Gillberga, Ahlström i Håkansbo torde kunna lämna upplysningar.» Någon runsten på det av Almgren angivna området har icke kunnat uppspåras, och andra uppgifter om denna »runsten» saknas. Det förefaller icke uteslutet, att den vaga uppgiften kan åsyfta U 1171.

1173. Lilla Ramsjö, Vittinge sn.

Nu på Slottsberget i Edinburgh, Skottland.

Pl. 152.

Litteratur: B 651, L 779, D 1:279. J. Bureus, F a 6 s. 85 n:r 184 (Bureus' egen uppteckning), s. 119 n:r 52 (Caspar Cohl), F a 10:2 n:r 69 E, F a 5 n:r 192, F a 1 s. 48; J. Rhezelius, F a 10:1 n:r 171; Ransakningarna 1667-84; J. Peringskiöld, Monumenta 4, bl. 190; O. Celsius, Svenska runstenar (F m 60) 1, s. 307; O. Grau, Beskrifning Öfver Wästmanland (1754),

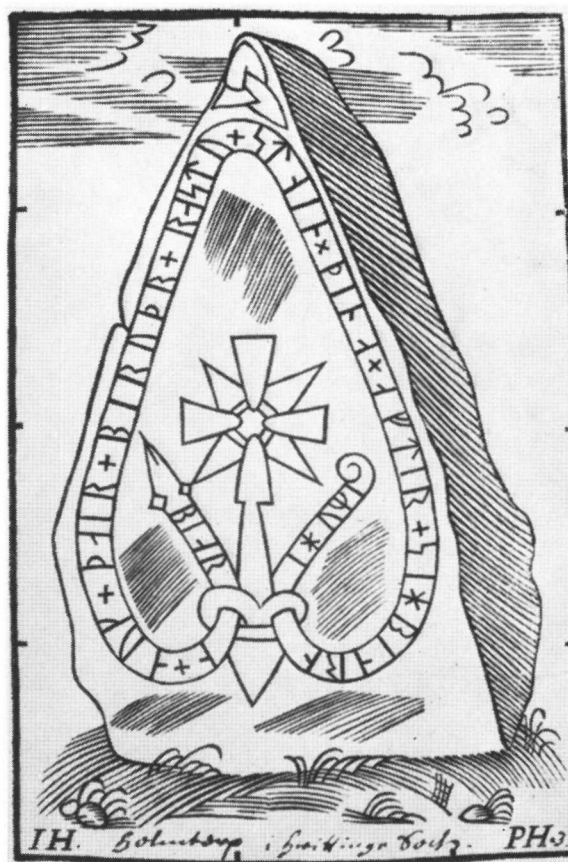

Fig. 555. U 1172. Holm, Sveden, Vittinge sn.
Efter träsnitt i Peringskiölds Monumenta (B 652).